

Vrede over Israël

Jaargang 55
Nummer 2
April 2012



Van de redactie 2

**Waar Israël en de volken
elkaar in vrede ontmoeten** 3

**De blijvende betekenis
van Gods verbond met
Abraham in Genesis 15** 6

Antisemitisme 10

**Present waar de pijn
gevoeld wordt** 14

*Toen daalde de
HERE neder op de
berg Sinäi, op de
bergtop,
En de HERE riep
Mozes naar de berg-
top, en Mozes krom
naar boven.
Exodus 19:20*



Tweemaandelijks orgaan, uitgegeven door Deputaten
'Kerk en Israël' van de Christelijke Gereformeerde
Kerken in Nederland

Van de redactie

In het tweede nummer van Jaargang nr. 56 treft u een gevarieerd aanbod van artikelen aan. De auteurs van de artikelen zijn ditmaal:

Rien Vrijhof. De predikant uit Arnhem en lid van Deputaten Kerk en Israël verzorgt de Schriftstudie over Efeze 2 met als titel **Waar Israël en de volken elkaar in vrede ontmoeten**. Ds. Vrijhof benadrukt de eenheid voor Israël en de volken in Christus, de Messias.

Willem Jan van der Toorn. De onlangs bevestigde predikant van de Christelijke Gereformeerde kerk te Heerde heeft aan de Theologische Universiteit te Apeldoorn een afstudeerscriptie geschreven over het verbond van God met Abraham. In zijn artikel **De blijvende betekenis van Gods verbond met Abraham in Genesis 15** wijst hij op het blijvende karakter van de landbelofte.

Hans van der Velden. Drs. J.A. van der Velden is emerituspredikant van de Protestantse Kerk in Nederland. Hij is tevens bestuurslid van het Centrum voor Israëlstudies. Hij levert een bijdrage over **Antisemitisme**. Hij laat de motieven voor de diepgewortelde Jodenhaat zien en geeft tevens aanwijzingen hoe het te overwinnen is.

Diane Palm. De diaconaal consultant van het Centrum voor Israëlstudies

tekent in het artikel, **Present waar de pijn gevoeld wordt**, het belang van diaconale presentie in Israël. De diaconale hulp brengt niet alleen Joden en Palestijnen met elkaar in contact, maar blijkt ook openingen te geven in het gesprek tussen Joden en christenen. Er vinden echte ontmoetingen plaats.

Correctie:

In het novembern timer van Vrede over Israël (Jrg. 55 nr. 5) schreef ik (Kees van den Boogert) een artikel over het Chanoekafeest. Ik schreef: "Het is een feest dat in de Bijbel niet genoemd wordt."

Enkele oplettende lezers corrigeerden me terecht. Het feest wordt genoemd in het Johannesevangelie, hoofdstuk 10:22.

Felicitering:

Bart Wallet gepromoveerd

Vrijdag 2 maart jl. promoveerde Bart Wallet aan de Universiteit van Amsterdam. Zijn proefschrift "Links in a chain" ging over 'Vroeg moderne Jiddische geschiedschrijving in de noordelijke Nederlanden, 1743-1812'. We feliciteren onze mededeputaat Kerk en Israël hartelijk met zijn promotie.

Bij de foto op de voorpagina

Bergen spelen in de geschiedenis van het volk Israël een grote rol. De berg Sinaï of Horeb neemt daarbij een vooraanstaande plaats in. Het is de berg waar de Here aan Mozes verscheen in een brandende braamstruik (Ex. 3) en hem zijn naam bekendmaakte. Hier ontving Mozes de opdracht om Israël uit Egypte uit te leiden. Na de Uittocht ontving Mozes op deze berg de wet, geschreven op twee stenen tafelen. Hier sloot de Here met Israël zijn verbond. (Ex. 19, 20; 24, 31; Deut. 5) Bij de Horeb verscheen de Here ook aan de profeet Elia (1 Kon. 19:8) in het 'suizen van een zachte stilte'. De profeet Jesaja verbindt Sinaï met Sion. Hij spreekt over de volken die zullen 'opgaan naar de berg des Heren'. De volken zullen Gods wil leren doen. Hij sluit dan af met de woorden: "Want uit Sion zal de wet uitgaan en des HEREN woord uit Jeruzalem". (Jes. 2:3)

Waar Israël en de volken elkaar in vrede ontmoeten

Ds. Rien Vrijhof

Een voorzichtige manier van spreken

Wie de brief aan de Efeziërs nauwkeurig leest, zal ontdekken dat de naam Israël slechts één keer voorkomt (2:12), dat de woorden 'Jood, Joden, Joodse volk' in de brief helemaal niet worden gebruikt, en dat op plaatsen waar je het noemen van Israël of het Joodse volk zou mogen verwachten van omschrijvingen gebruik wordt gemaakt. Zo staat in 2:11 dat de heidenen “door de zogenaamde besnijdenis” – dat wil zeggen: door Israël – onbesneden genoemd worden. In 2:17 wordt gesproken over “vrede aan hen, die dichtbij waren”. Zonder twijfel is dit een omschrijving van het Joodse volk. Zo ook in 2:19 waar staat dat heidenen “medeburgers der heiligen” zijn geworden. Met die heiligen kunnen geen andere mensen bedoeld zijn dan de Joden. De vraag is hoe deze terughoudendheid ten aanzien van het benoemen van Israël en het Joodse volk verklaard moet worden. Die vraag klemt te meer, omdat de brief aan de Efeziërs de fundamentele eenheid van Gods volk benadrukt. Wanneer in 2:14 wordt gezegd dat “de twee één” zijn gemaakt, dan is hier de eenheid van Israël en de volken aan de orde. Welke reden kan Paulus als schrijver van de brief hebben om niet klip en klaar over Israël te spreken? Waarom zo karig met die naam in deze brief? Is dat omdat de rol van Israël in de nieuwe situatie die aangebroken is door de komst van Jezus Christus is uitgespeeld? Betekent de eenheid van Gods gemeente de opheffing van “de twee”, en dus de opheffing van (de bijzondere

positie van) Israël? Wil de schrijver de betekenis van Israël minimaliseren? Of spelen andere motieven een rol?

Vijandige gevoelens in de gemeente

De geadresseerden van brief aan de Efeziërs zijn mensen van wie wordt gezegd: “vroeger waren jullie heidenen naar het vlees” (2:11). Een enkele keer in de brief wordt expliciet tegenover het “jullie” (heidenen) een “wij” genoemd, waarmee de Joden zijn bedoeld. Een voorbeeld daarvan is 2:3. Opmerkelijk is dan weer dat het “wij” niet wordt aangevuld met ‘wij Joden’, of ‘wij Israel’. Dat gebeurt nergens in deze brief. J.P. Versteeg merkt op in zijn bespreking van de brief aan de Efeziërs in het Bijbels Handboek: ‘Kennelijk bestond in de heidenchristelijke kring waaraan de brief gericht was, de tendens om zich van de Joodse Christenen op een bepaalde wijze te distantieren. Men voelde zich blijvend bij hen ten achter gesteld of – wat waarschijnlijker is – boven hen verheven.’ Dat is opmerkelijk. Blijkbaar is er sprake van negatieve gevoelens bij de ontvangers van de brief ten aanzien van Joodse Christenen. Dus niet alleen van Joden in het algemeen, maar zelfs ook van Joodse medegelovigen. In 2:14 wordt het onderscheid zelfs gekarakteriseerd met het woord “vijandschap”. Het geeft aan dat er een gespannen verhouding is tussen de geadresseerden en de (Jezus als Messias belijdende) Joden. Het laat zich denken dat de schrijver van de brief op eieren moet lopen als het om Israël en de Joden gaat, en dat hij daarom het

Schriftstudie
n.a.v.
Efeze 2:11-22



ds. Rien Vrijhof



noemen van Israël en van het Joodse volk achterwege laat. Maar wil dat zeggen dat de schrijver zelf ook negatief over Israël denkt? Of sterker nog: dat hij aan het Joodse volk zijn plaats ontzegt?

Jesus als de Messias verkondigd

Het is belangrijk voor ogen te houden welk punt Paulus in deze brief wil maken. Het gaat hem erom de alles overtreffende positie van Jezus de Messias te tekenen.

In 1:22 staat dat God alles onder zijn voeten heeft gesteld en Hem als Hoofd boven al wat is aan de gemeente heeft gegeven. Opmerkelijk zijn de woorden “alles” en “al”. Ze geven aan dat het om kosmische dimensies gaat.

Hij zetelt, zegt vers 21, *“boven alle overheid en macht en kracht en heerschappij en alle naam die genoemd wordt niet alleen in deze, maar ook in de toekomstige eeuw”*. Zo ook in 1:10, waar staat dat het Gods voornemen was

“al wat in de hemelen en op de aarde is onder één hoofd, dat is Christus (de Messias), samen te vatten”. De kosmos vindt zijn eenheid in het onderworpen zijn aan deze Heer. Om nu de rijkdom van deze heerlijkheid te kennen en dank-

baar te eren hebben gelovigen elkaar nodig. De schrijver wijst zijn lezers daarop in 3:18: *“Geworteld en gegrond in de liefde, zult gij (de lezers die van heidense komaf zijn) dan, samen met alle heiligen (inclusief die van Joodse komaf) in staat zijn te vatten hoe groot de breedte en lente en hoogte en diepte is, en te kennen de liefde van Christus...”*.

Eenheid voor Israël en de volken in Jezus, de Messias

Wat betekent deze alles overweldigende heerlijkheid van Jezus de Messias voor de gespannen relatie van de heidense lezers met het Joodse volk? Daarover gaat het in 2:11-22. De schrijver verkondigt *“aan de heidenen de onmaspeurlijke rijkdom van Christus”* (3:8) door de tweeslag van het kruis te laten zien. Door het kruislijden heeft Jezus de Messias de tussenmuur (de vijandschap) weggebroken tussen Joden en heidenen, én Hij heeft beide in één Geest de toegang ontsloten tot de Vader. In het kruis van de Messias vinden Israël en de volken eenheid met elkaar en verzoening met God.

De weg van de eenheid is voor Israël anders dan voor de heidenen. Beide hebben niet van huis uit dezelfde positie. Daarom roept de schrijver in 2:11 de lezers op te bedenken dat zij vroeger heel veel misten wat Israël wel bezat. Het toppunt van hun gemis was dat zij *“zonder hoop en zonder God in de wereld”* waren (vs 12). *“Zonder hoop en zonder God”*, dat is leven in volkomen verlorenheid en uitzichtloosheid. Daar komen zij – de lezers van de brief – vandaan. Laten ze dat goed bedenken, zegt de apostel. En wie heeft daar verandering in gebracht? Dat is de Messias Jezus. Hij heeft hen die veraf waren (de heidenen) door zijn bloed dichtbij gebracht. Dichtbij: dat wil zeggen daar waar Israël al was. Hij heeft dat gedaan door *“in zijn vlees de wet der geboden, in inzetten bestaande”* buiten werking te stellen. Wat Israël afzonderde van



de volken en wat de eenheid met de volken onmogelijk maakte, dat heeft de Messias “*buiten werking gesteld*”. Van kracht beroofd. Hij heeft niet de bijzondere positie van Israël opgeheven, maar heeft de weg geopend voor de volken om erbij te komen, om ook met hoop en met God te leven. Hij deed dat door aan het kruis te doen wat niemand – ook Israël niet – had gedaan: Gods wil volkomen te volbrengen. Hij schiep aan het kruis de nieuwe mens. In Hem is het niet meer nodig dat Israël de volken op afstand houdt. Waar geleefd wordt in het geloof in en in de navolging van de Messias Jezus daar vinden Israël en de volken elkaar in vrede. “*Want Hij is onze vrede, die de twee één heeft gemaakt...*” (2:14). De lezers van de brief worden opgeroepen over hun aversie tegen Israël heen te stappen ter wille van wat Jezus de Messias aan het kruis heeft volbracht.

In Christus beide met God verzoend

Dit eenheid stichtende werk van de Messias heeft nog een dimensie. Niet alleen vinden Joden en heidenen elkaar aan de voet van het kruis, maar ook worden beide daar met God verzoend. Als het om verzoening met God gaat staan Israël en de heidenen naast elkaar. Er is voor beide door één Geest de toegang tot de Vader. De weg van Israël door de geschiedenis mag onderscheiden zijn van de weg van de heidenen, de toegang tot de Vader hebben beide “*in één Geest*”. Die toegang is voor Israël niet anders dan voor de heidenen; en voor de heidenen niet anders dan voor Israël. Hier kan van neerzien op elkaar of van verheffing boven elkaar geen sprake zijn.

Oproep tot liefdevolle aanvaarding van elkaar

Wat betekent dit alles voor de relatie Israël en de heidenen? Paulus benadrukt in deze brief heel sterk de door de

Messias ontstane eenheid. Hij doet dat voor heidense lezers. Hij somt op (2:19) wat zij door Jezus hebben ontvangen: “*Zo zijt gij dan geen vreemdelingen en bijwoners meer, maar huisgenoten der heiligen (Joodse gelovigen) en huisgenoten van God...*”. In een klimaat van aversie tegen Israël brengt de schrijver zijn lezers bij Israël zonder Israël expliciet te noemen. De terughoudendheid in het expliciet noemen van Israël is niet bedoeld

om voor de heidenen de betekenis van Israël te minimaliseren, maar om de weg vrij te maken om van hun aversie los te komen. Het is zijn overtuiging dat de vrede-brengende kracht van de Messias de gelovige heidenen zal bewegen tot eenheid met allen die Jezus volgen; ook de Joodse gelovigen. Hoe zou de gemeente van de Heer in onderlinge vijandschap kunnen (blijven) leven als Hij door zijn kruislijden voor Joden en heidenen de toorn van God heeft weggenomen en alles verenigd heeft in zijn liefde? Onder Hem past alleen liefdevolle aanvaarding van elkaar in vrede.



Tekens van Joods leven in Efeze, een menora gegraveerd in de trappen van de bibliotheek



Een theater te Efeze



Tekens van christelijk leven in Efeze, de maagd Mariakerk

De blijvende betekenis van Gods verbond met Abraham in Genesis 15

Drs. P.W.J. van der Toorn

De landbelofte komt in het gedeelte dat ik heb onderzocht tot een hoogtepunt en een voorlopige afronding

Scriptie en opzet

Het onderwerp van mijn afstudeerscriptie aan de Theologische Universiteit Apeldoorn was de verbondssluiting van God met Abraham zoals we die vinden in Genesis 15:7-21. Mijn onderzoek viel uiteen in twee delen.

- In de eerste plaats heb ik gezocht naar de inhoud en de betekenis van het verbond in Genesis 15, ook gezien vanuit de hele Schrift.
- In de tweede plaats heb ik gekeken naar de geschiedenis van de uitleg van dit gedeelte door zowel Joden als christenen in verschillende tijden van de geschiedenis.

Die twee delen zijn samengevoegd in het doel van mijn onderzoek: te weten wat de *blijvende betekenis* is van Gods verbond met Abraham in dit specifieke gedeelte.

Het doel van dit artikel is de inhoud van de scriptie voor het voetlicht brengen omdat er aanzetten in zitten die bij kunnen dragen aan het gesprek met Israël. Daarvoor zal ik me vooral concentreren op wat ik beluisterd heb van de onderzochte Joodse en christelijke stemmen.

Genesis 15

Genesis 15 staat midden in de geschiedenissen van Abraham. In Genesis 12 is hij geroepen uit Ur der Chaldeëen naar het land dat de HEERE hem wijzen zou. Hij krijgt dan beloften van God mee die een grote rol spelen in alle geschiedenissen van Abraham.

- De eerste betreft nakomelingschap.
- De tweede de belofte van land.

De landbelofte komt in het gedeelte dat ik heb onderzocht tot een hoogtepunt en een voorlopige afronding. Want het verbond dat in Genesis 15 met een bijzonder ritueel gesloten wordt, heeft vooral betrekking op het land, vers 18. In vers 7 kondigt de HEERE het doel aan van Abrahams zwerftocht, namelijk om het land Kanaän als een erfstuk in bezit te geven. Maar Abraham weet niet hoe dat kan gebeuren (vs. 8). Als bevestiging krijgt Abraham een antwoord in twee delen:

- een in woord (vss. 13-16)
- en een in beeld (vss. 9-10, 17).

Gods antwoord wordt door vers 18 getypeerd als een *verbond*. Dat wil zoveel zeggen als dat de heilige en grote God in relatie treedt met een zondig mens. God sluit het verbond met Abraham. Niet andersom. De HEERE is de enige die in tekenen van rook en vuur (symbolen van God, denk bijv. aan Exodus 19, waar God ook zo verschijnt op de Sinaï) tussen de gedeelde dieren doorgaat, vers 17.

De HEERE wilde zich zó vernederen om een verbondsrelatie aan te gaan met Abraham, dat Hij Zich onderwerpt aan een aards ritueel. Wat daar gebeurde is op te vatten als een eed die de HEERE bij Zijn leven zweert; *zo waar Hij leeft, zo waar krijgt Abraham het land*.

Gods bevestiging is daarmee zo vast dat er in vers 18 een voltooide tijd gebruikt wordt: het land is van Abraham. Zó betrouwbaar Zijn Gods verbondsbeloften dus; aan Abraham, Israël en aan de gemeente van Christus. God staat er



drs. P.W.J.
van der Toorn

met Zijn eigen leven garant voor. Als Enige.

In het Oude en Nieuwe Testament blijft Gods verbondsbelofte van kracht. Aan het wonen in het land wordt door de Heere in het Oude Testament de voorwaarde verbonden van gehoorzaamheid. Omdat het volk vaak ongehoorzaam is, volgen ballingschappen. Maar ook dan gedenkt God aan Zijn verbond. Zo mag het volk opnieuw terugkeren naar het land *om God te dienen*.

In het Nieuwe Testament krijgt het land een verdiepende, geestelijke betekenis: het aardse land Kanaän is een voorafschaduw van het hemelse land.

Geschiedenis

Ook na het Nieuwe Testament is nagedacht over Genesis 15, door zowel Joden als christenen. Ik heb de uitleg van Genesis 15 van drie Joodse stemmen beluisterd:

- de stemmen in de Talmoed (6^e eeuw),
- Rasji (11^e eeuw)
- en R. Samson Raphael Hirsch (19^e eeuw).

Vervolgens heb ik naar drie christelijke stemmen geluisterd:

- Augustinus (ca. 5^e eeuw),
- Calvijn (16^e eeuw)
- en Gerhard von Rad (20^e eeuw).

Allen, behalve Von Rad, schreven in de periode ná 70 n.Chr. (verwoesting van Jeruzalem) en vóór 1948 (stichting van de staat Israël).

Joodse stemmen

Voor de beluisterde Joodse stemmen is het verbond, de relatie tussen God en Israël, het belangrijkste. De landbelofte komt op het tweede plan; het is een gave bij het verbond. In het licht van het verbond legt de onderzochte Joodse traditie alle nadruk op de verzen 9-10. God maakt daar aan Abraham duidelijk wat onmisbaar is bij het verbond: verzoening. Daarom moet Abraham offeren. Voor zijn nakomelingen is dat zo gebeven. De offers maken duidelijk dat er alleen door *verzoening* een relatie met de Allerhoogste kan bestaan. Volgens de Talmoed maakt God tegelijk aan Abraham bekend dat Hij aan zijn volk in ballingschap de Thoralezing gegeven

Aan het wonen in het land wordt door de Heere in het Oude Testament de voorwaarde verbonden van gehoorzaamheid

De reis van Abraham vanuit Ur naar Kanaän





Het graf van de aartsvaders (Machpela) te Hebron door Abraham gekocht van de Hetbieten (Gen. 23)

Bij Augustinus blijft ruimte bestaan voor de aardse vervulling van de landbelofte voor Israël

heeft in plaats van de offerdienst. Door de Thoralezing blijft het verbond in stand op dezelfde manier als de HEERE aan Abraham geboden had.

Rasji verbindt het offer vervolgens aan de geschiedenis van Gods volk, waarin de verbinding tussen God en Israël door vier koninkrijken wordt aangevochten. (Deze vier koninkrijken die Israël bedreigen staan symbool voor alle grote overheersers over Israël: Babel, Medië, Griekenland en Edom, waar Rome mee bedoeld werd.) *Maar God houdt Zijn verbond in stand*, Hij zal de vijanden vernietigen.

Hirsch actualiseert de uitleg van Rasji door te wijzen op een bedreiging voor het verbond dichterbij: het innerlijk van een mens. Een mens kan op zichzelf of op eigen kracht gaan vertrouwen. Maar zo kan het verbond met de HEERE niet bestaan!

In de verbondsrelatie met God is integendeel volstrekte overgave nodig, vertrouwen op de HEERE, zo maakt Hirsch duidelijk.

Voor deze drie Joodse stemmen krijgt de *onverbrekelijkheid* van het verbond alle nadruk. Het verbond van Genesis 15 is een vaste belofte van God, waar van Gods kant uit nooit aan getornd zal worden. Ballingschap en vreemdeling-

schap (vss. 13-16) horen bij de belofte. Maar God zal Zijn volk het land geven, omdat Hij het heeft beloofd. De vijanden zullen vernietigd worden. Gods verbond met Israël zal altijd blijven bestaan, zelfs zonder land. De dienst aan God is niet aan het land gebonden. Daarvoor is van Godswegen de Thoralezing gegeven. Zo blijft het verbond als relatie met God in stand.

Christelijke stemmen

Opvallend is dat er veel overeenkomsten zijn tussen de christelijke stemmen en de onderzochte Joodse stemmen.

Het gaat dan vooral om overeenkomsten tussen Augustinus en de Talmoed, en tussen Rasji en Calvijn. Het is voor ons van belang om te ontdekken dat er bij Augustinus ruimte blijft bestaan voor de *aardse* vervulling van de landbelofte voor Israël, hoewel dat na Christus beperkt blijft voor de gelovige Joden. Naast deze aardse lijn is er de geestelijke lijn van het hemels Kanaän waar het aardse land naar verwijst.

- Augustinus' opvatting is op grond van de Schriften het meest evenwichtig en Bijbels.
- Bij Calvijn blijkt namelijk dat het *aardse* Israël volledig wegvalt; de landbelofte wordt geheel geestelijk ingekleurd. Daarin wordt met name datgene wat in de brief aan de Hebreeën staat sterker uitgewerkt.
- Von Rad blijft de landbelofte als belofte zien, maar bij hem wordt niet duidelijk op welke manier die opnieuw vervuld zal worden.

Evaluatie

We kunnen stellen dat voor de onderzochte Joodse stemmen *bet land* altijd in beeld is gebleven, maar dat anderzijds de relatie met God niet afhankelijk is van het land. Daardoor heeft wat het verbond van Genesis 15 betreft de landbelofte, dat wil zeggen de verzen 18^b-21, veel minder aandacht gekregen.

Datzelfde geldt voor Calvijn. Het concrete land Kanaän voor het concrete Joodse volk als blijvende belofte heeft op grond van Genesis 15 onvoldoende een plek gekregen in zijn uitleg.

De uitleg van Augustinus, waarbij er ruimte blijft voor een concreet land voor Israël tot de jongste dag, is te verkiezen boven die van Calvijn. Het is een belangrijke lijn op grond van de Schrift, ook voor vandaag. Het houdt de mogelijkheid open om ook in de huidige bewoning van Israël een voorafschaduwing te zien van het hemels Kanaän. Overigens zonder dat daarmee de huidige *staat* Israël theologisch gelegiti-meerd wordt.

Blijvende betekenis

Gods verbond met Abraham in Genesis 15 heeft blijvende betekenis. In het Oude en Nieuwe Testament *blijft de landbelofte bestaan*. Ook na ballingschap en straf mocht het volk Israël terug naar het land Kanaän. Israël heeft de HEERE om Zijn betrouwbaarheid in dit verbond geprezen. Het geloof van Israël in God berust daarop. In het vaste vertrouwen van Israël op deze betrouwbaarheid wordt telkens gepleit *op grond van het verbond*. Want wat God beloofd heeft, zal Hij doen.

De actuele betekenis van Genesis 15 ligt in de eerste plaats daarin, dat *ook* christenen met vrucht mogen pleiten op Gods verbond, omdat onze God betrouwbaar is. De uitroep van Psalm 105 vers 8 geldt nog steeds: *‘Hij denkt aan Zijn verbond voor eeuwig, aan de belofte die Hij gedaan heeft!’* Christenen uit de heidenen mogen deze Psalm meezingen als mede-erfgenamen, medeleden en medegenoten van de *belofte* in Christus Jezus (Ef. 3!). De doop is het teken en zegel van Gods verbond. De betrouwbaarheid van God in het verbond is daarom

voor christenen van de grootste betekenis.

In de loop van de Schrift is aan de landbelofte de voorwaarde van heilig leven verbonden. Daardoor heeft God in Zijn rechtvaardigheid Israël uit het land verdreven. De mensen hebben zich Gods verbond onwaardig gemaakt. Maar doordat Jezus, de Zoon van God, vrijwillig de dood inging om de straf op de zonde te dragen, kan het verbond tussen de heilige God en onheilige mensen blijven bestaan.

In Jezus worden al Gods beloften bevestigd. Daardoor blijft de landbelofte van Genesis 15 overeind. Ook voor christenen uit de heidenen is er door Jezus Gods betrouwbare belofte van land. Dat is hier op aarde al (Ef. 6:3), maar volkomen zal dat zijn op de nieuwe aarde (Luc. 23:43; Heb. 11:10 en 16; Op. 21:2). Dit is de tweede actuele boodschap van Genesis 15.

Slot

Het verbond van Genesis 15 heeft een basis die onwrikbaar is, namelijk Gods betrouwbaarheid. Op grond van de Schrift en de geschiedenis is het waar: dat God het verbond sluit met Israël en met de christelijke gemeente is niet de verdienste van mensen. God sluit het verbond *zélf*. Het verbond berust op Gods verkiezende liefde. En Hij bewaart het verbond; God is in Zijn trouw zo goedertieren dat *Jezus* de straf op het verbreken van het verbond door zondaren eens en voorgoed heeft gedragen. Door Zijn verzoening krijgt het verbond van God vastheid. Daaronder ligt de trouw van God, *die niet terugneemt wat Hij beloofd heeft*. Omdat God God is.

Naar aanleiding van:
P.W.J. van der Toorn, *Gods verbond met Abram. Een exegetisch en vergelijkend onderzoek naar de blijvende betekenis van Gen. 15,7-21*, Apeldoorn 2011.

In Jezus worden al Gods beloften bevestigd. Daardoor blijft de landbelofte van Genesis 15 overeind

Antisemitisme

Drs. J.A. van der Velden



Antisemitisme is de zwakke plek van het Westen

Een oude Estherrol met daarin het verhaal over de Jodenbater Haman



drs. J.A. van der Velden

“Antisemitisme diep verankerd in Duitsland”, kopte het dagblad Trouw begin dit jaar. Ongeveer twintig procent van de Duitsers is latent antisemiet, volgens dit rapport.

Joden in ons land voelen zich steeds onveiliger door de toename van anti-Joodse uitlatingen en door geweld tegen Joden en Joodse instellingen. Met name van de kant van islamitische minderheden.

Bij voetbalwedstrijden wordt geroepen: Joden aan het gas!! Zij worden uitgescholden voor “vuile Jood” en “vuil

hiervoor nadrukkelijk vast aan de strategie van de gewapende strijd.

Wat zijn de oorzaken van deze diep-gewortelde en steeds weer opblaiende haat?..

Kan zij overwonnen worden?....

In dit artikel ga ik op deze vragen nader in.

Het woord Antisemitisme

Het woord antisemitisme werd in 1880 voor het eerst in Duitsland gebruikt.

Het is een aanduiding voor elke vorm



varken”. In heel West Europa groeit de haat tegen de Joden.

Antisemitisme is de zwakke plek van het Westen, naarmate de oorlog wegzinkt in het verleden, steken oude gewoontes de kop op. (citaat rabbijn Andrew Baker)

Ook in het Midden-Oosten groeit de haat tegen de Joden. Dit is mede het gevolg van de zogenaamde Arabische Lente. Een duidelijk voorbeeld is Egypte. Deze haat richt zich vooral tegen Israël als Joodse staat.

De Iraanse president, Ahmadinejad en de pro-Iraanse bewegingen Hamas en Hezbollah streven openlijk naar de bevrijding van Palestina of wel de vernietiging van Israël als Joodse staat.

Leiders als Haniyeh en Jabari houden

van Jodenhaat. Ze heeft verschillende achtergronden en motieven. Deze zijn elkaar in de tijd opgevolgd en overlappen elkaar.

Wij onderscheiden tussen:

- de Jodenhaat in de Grieks-Romeinse wereld voor onze christelijke jaartelling;
- de Jodenhaat in de christelijke kerk in Europa en in het Midden Oosten;
- meer moderne uitingen zoals het racistisch antisemitisme en het anti-zionisme.

De christelijke kerk: medeschuldig

De Jodenhaat in de voorchristelijke wereld was vooral godsdienstig van aard.

Het geloof in de ene ware God en de gehoorzaamheid aan Zijn geboden

onderscheidde de Jood van de heiden. Dat riep angst en verzet op. Voorbeelden hiervan vinden wij in de Bijbel, zoals in Esther 3 vers 8 en Handelingen 16 vers 20, 21.

De Jood werd beschuldigd van atheïsme, godloosheid, onverdraagzaamheid en mensenhaat.

Helaas laat de geschiedenis zien dat de christelijk kerk medeschuldig is aan de Jodenhaat en de Jodenvervolging. Dit had meerdere oorzaken. Omdat de kerk steeds meer een heiden-christelijke kerk werd, kwam ook de Jodenhaat uit de heidenwereld de kerk binnen. Ook bleef het jodendom haar aantrekkingskracht houden op vele heiden-christenen.

De felle anti-Joodse uitspraken van Johannes Chrysostomus zijn hieruit te verklaren. In zijn preken uit 386 en 387 noemt hij de synagoge niet alleen een bordeel en theater, maar ook een hol voor rovers en een onderkomen voor onreine en wilde dieren...!

Maar de belangrijkste oorzaak van de christelijke Jodenhaat is de wijdverbreide opvatting, dat de christelijke kerk in de plaats van het Joodse volk gekomen is.

Men redeneerde ten onrechte aldus: Door de moord op Gods Zoon is het Joodse volk voorgoed door God verworpen. Al zijn rechten en voorrechten zijn nu door de kerk overgenomen. De kerk is het nieuwe volk van God. Al Zijn oordeelsdreigingen zijn voor het Joodse volk bestemd.

Het motief van de Godmoordenaars heeft alle eeuwen door tot felle woede uitbarstingen en progroms tegen de Joden geleid in het christelijke Europa. Op het concilie van Nicea in 325 werd uitgesproken dat wij met deze schandelijke secte van de Joden niets van doen hebben.

Gelukkig zijn er ook positieve gedachten bij de kerkvaders over de Joden. Voor Origenes bijvoorbeeld was Romeinen 9-11 beslissend.

Van ronde lap naar Jodenster (citaat van Luther)

Vanaf de Middeleeuwen horen wij de beschuldiging van rituele moord.

Joden zouden kinderen van christenen doden om hun bloed te kunnen drinken tijdens de Pesachmaaltijd.



Van alle rampen krijgen Joden de schuld, o.a. van de pestepidemie in de 14^e eeuw, die in drie jaar meer dan een derde van de Europese bevolking, ook de Joodse, wegvaagde. De Jood is de zondebok.

Ook verloren zij allerlei maatschappelijke posities. Dit isolement riep weer nieuwe haat op. Tijdens de kruistochten moesten niet alleen de moslims in het Heilige Land worden uitgeroeid, maar ook de Joden omdat zij tegenover Christus duizendmaal schuldiger waren dan de mohammedanen, volgens Peter van Cluny, prediker van de tweede kruistocht in 1146.

Zij maakten ook een einde aan vele

De belangrijkste oorzaak van de christelijke Jodenhaat is de wijdverbreide opvatting, dat de kerk in de plaats van het Joodse volk gekomen is

De Jodenster zoals deze tijdens de oorlog moest worden gedragen

Joodse gemeenschappen in het Duitse Rijnland.

Op het concilie van Lateranen, in 1215, werd besloten dat Joden zich door hun kleding moesten onderscheiden van de christenen. Het begin van de gele Jodenster in nazi-Duitsland ligt hier. In Frankrijk was dat een ronde, gele lap. Er ontstonden allerlei karikaturen:

- de Jood met de haviksnus;
- de Jood met de varkensoren;
- de Jood met duivelse horens.

Deze karikaturen werden maar al te gretig overgenomen door de moslims. In 1516 ontstond het eerste ghetto in Venetië. Ook in de moslimwereld moesten Joden zich door hun kleding onderscheiden van moslims.

Anti-Joodse uitspraken van Luther

Ook Maarten Luther, de kerkhervormer, heeft felle anti-Joodse uitspraken gedaan.

Uit teleurstelling over de zaak van het evangelie in Duitsland en de overgang van christenen naar het Jodendom in

Bohemen. Hij schrijft in 1543: "lieve christenen, twijfel er niet aan, dat u na de duivel geen bitterder vijand hebt dan een echte Jood. Laat de overheden hun synagogen verbranden, hun boeken in beslag nemen, hun manier van bidden verbieden, hen samenbrengen in werkkampen en het vrij reizen verbieden." Luthers anti-Joodse uitspraken hebben de nazi's misbruikt om de uitroeiing van 6 miljoen Joden in Europa te rechtvaardigen. Ze zijn door hem nooit racistisch, maar theologisch bedoeld. Met de paus, ketters en Turken zag Luther de Joden als vijanden van het kruis van Christus en van de vrije genade. Nooit zijn zijn uitspraken te verdedigen.

Antisemitisme en antizionisme

In de 19^e eeuw ontstonden allerlei 'wetenschappelijke' theorieën over het ontstaan van volken en rassen. De Arieër was de pure mens. Zijn edele eigenschappen, zoals krachtig heldendom en vitaliteit zijn terug te vinden in het Germaanse (Duitse) volk.

In schrille tegenstelling daarmee stond het 'Joods-semitische ras'. Het begrip voor alles, wat laag en zwak en verachtelijk was. Alle vooroordelen tegen Joden werden zo 'wetenschappelijk' verklaard. De Jood was de Gegenmensch, de Untermensch, een verrottingsverschijnsel, dat moet worden uitgeroeid. De christelijke kerk werd 'Jodenvrij' gemaakt. Het gaat om Jezus' heldhaftige leven, niet om zijn smadelijke dood aan het kruis.

Mattheüs en Paulus hebben de kerk verjoodst. Het zgn. Oude Testament als een Joods boek werd afgeschaft. De op rassentheorie gefundeerde Jodenhaat van de nazi's is het eigenlijke antisemitisme. Het leidde tot de Holocaust in Europa.

Een eigentijdse vorm van Jodenhaat is het antizionisme. Het keert zich tegen het bestaansrecht en de politiek van

De Hall of Remembrance in Yad Vashem met de namen van de concentratiekampen



Israël als Joodse staat ten gunste van de Palestijnen. Met name in de Arabische wereld en bij de Palestijnse christenen leeft deze vorm heel sterk. Maar ook in Europa, in ons eigen land en in de christelijke kerken groeit het antizionisme.

De ergste uiting van Jodenhaat is de ontkenning van de Holocaust.

Motieven

Wat zijn de motieven van deze diep gewortelde Jodenhaat?

- Economische.
De Jood krijgt de schuld van alles wat verkeerd gaat in de samenleving.
- Politieke.
Joden zouden uit zijn op de wereldheerschappij en eeuwenoud islamitisch gebied bezet houden, met name Jeruzalem.
- Theologische en racistische.
Deze hebben eeuwenlang een grote rol gespeeld.

Jodenhaat is een 'donker raadsel'. Daarvan geldt: 'de mensen weten het zelf ook niet'.

Het is een grondhouding van angst en haat bij elk mens voor het vreemde en anders zijn.

Elie Wiesel, overlevende van Auschwitz, ziet als voornaamste oorzaak de onverschilligheid van de toeschouwer.

Volgens meerdere uitleggers liggen de wortels van de Jodenhaat al in het Nieuwe Testament zelf: Mattheüs 27:24, 25; Johannes 8:44 en 1 Thessalonicenzen 2:16-18. Maar is de diepste oorzaak niet: het innerlijk verzet tegen de God van Israël en zijn Messias.

Omdat Hij ongrijpbaar is, vergrijpt men

zich aan zijn volk. Daarom leeft deze sluimerende Jodenhaat in elk onbekeerd mensenhart'. (K.H. Miskotte; S. Gerssen)

Is Jodenhaat te overwinnen?

De christelijke kerk moet haar medeplichtigheid aan Jodenhaat eerlijk erkennen. Pogingen om het te overwinnen kunnen zijn:

- Het bestuderen van de gedeelten uit de Bijbel, waarin sprake is van de blijvende betekenis van het Joodse volk in Gods heilsplan: Romeinen 9-11, Efeze 2:11-20; 3:13.

- Het bestuderen van de positieve aandacht voor het Joodse volk in de kerkgeschiedenis.
- Meer aandacht in prediking, catechese en gebed.
- De volstreekte afwijzing van elke vorm van vervangingstheologie.
- Het bevorderen van ontmoetingen met het levende jodendom, zoals ook door het Centrum voor Israëlstudies gebeurt.

- Het ontwikkelen van onderwijsprogramma's, die de onverschilligheid wegnemen.
- Het opkomen voor de veiligheid van het Joodse volk in Israël en daarbuiten.
- De afwijzing van de islamitische vervalsing van de geschiedenis van het Midden-Oosten.

Het allerbelangrijkste is een hartelijke bekering tot de God van Israël en zijn Messias.

Want het is waar: "Wel zal het gaan, die Jeruzalem beminnen". (Psalm 122).



Een cartoon uit 1912 waarin wordt gesuggereerd dat Joden naar de wereldheerschappij zouden streven

Misschien is de diepste vorm van Jodenhaat wel: het innerlijk verzet tegen de God van Israël en zijn Messias



Present waar de pijn gevoeld wordt

Diane Palm

Diaconaal consulent Centrum voor Israelstudies

Het is pauze op een school in Jeruzalem. Ergens in een hoekje van het schoolplein zit de conciërge. Hij is druk bezig omeletten te bakken voor een groepje leerlingen. Deze jongens en meiden komen uit gezinnen die niet of nauwelijks in staat zijn om een volwaardige lunch aan hun kinderen mee te geven. De conciërge biedt op zijn manier hulp. Het is één van de vele praktijkvoorbeelden die onderstrepen dat de armoedeproblematiek in Israël bij het dagelijkse leven hoort.

Wie de Israëlische dagbladen raadpleegt, stuit regelmatig op een bericht over de armoedeproblematiek in het land. Onderzoeken tonen aan dat 20 tot 25 procent van de bevolking onder de nationale armoedegrens leeft. Sommigen zeggen zelfs dat de grootste bedreiging voor de staat Israël niet langer van buiten, maar van binnen komt. Kritisch wordt er geschreven over de steeds groter wordende kloof tussen rijk en arm, die een gezonde middenklasse doet verdwijnen. Het gevolg is dat veel mensen zowel aan Joodse als Arabische zijde niet vanzelfsprekend in staat zijn om in het dagelijks levensonderhoud van hun gezinnen te voorzien. Het Centrum voor Israëlstudies probeert daar aandacht voor te vragen in kerken in Nederland.

Luisteren, dienen en getuigen; het is de drieslag waarmee het Centrum voor Israëlstudies haar betrokkenheid op Israël uitwerkt. In de laatste jaren heeft het kernwoord 'dienen' nadrukkelijk

vorm gekregen in de aanstelling van een diaconaal consulent. Deze heeft als opdracht om kerken in Nederland te betrekken in de diaconale zorg voor



Israël. Als we terugkijken op deze diaconale presentie, hebben we drie dingen ontdekt die we graag doorgeven.

Drie ontdekkingen

- In de eerste plaats is de *noodzaak* van diaconale betrokkenheid op Israël duidelijk gebleken. Onderzoeken tonen aan dat de armoede in Israël de laatste jaren is toegenomen. Breed in de samenleving wordt aandacht gevraagd voor de keerzijde van de huidige sociaal-economische ontwikkeling. Veel mensen (zowel aan Joodse als Arabische zijde) zijn

Onderzoeken tonen aan dat de armoede in Israël de laatste jaren is toegenomen

Schoolkinderen



Diane Palm

niet in staat om de stijgende kosten van het dagelijks levensonderhoud het hoofd te bieden. Israël kent een armoedeproblematiek die we niet voor kennisgeving kunnen aan-nemen. Diaconale presentie is nodig, misschien wel meer dan ooit.

- In de tweede plaats levert de diaconale presentatie een *wezenlijke bijdrage aan de dialoog*, de Joods-christelijke ontmoeting. Daar waar de kerk op een onvoorwaardelijke manier laat zien dat ze betrokken is op Israël, groeit het vertrouwen en ontstaan er openingen voor (wederkerige) relaties. Dat is ook gebleken uit de contacten die we via het diaconale werk hebben opgebouwd. In de diaconale presentie krijgt het luisteren, dienen en getuigen een natuurlijke eenheid. Steeds meer wordt bevestigd dat diaconale presentie en dialoog samen op gaan en elkaar versterken.
- In de derde plaats geeft de diaconale presentie een *gedifferentieerde kijk op Israël*. Onze verbondenheid krijgt concreet een gezicht in mensen van zowel Joodse als Arabische afkomst. In het diaconaat kom je in het bijzonder op plekken waar de pijn van het land gevoeld wordt. Het is goed dat de kerk daar is en luistert naar zowel het verhaal van Joodse gelovigen als van Arabische en Palestijnse christenen. Het geeft ook mogelijkheden om bruggen te bouwen. Waar mensen elkaar van mens tot mens ontmoeten, kan een begin van verzoening ontstaan.

Extra investeringen

Door de partners van het Centrum voor Israëlstudies wordt op verschillende manieren geïnvesteerd in projecten in Israël. Rond Israëlzondag 2011 hebben we door middel van een folder extra aandacht gevraagd voor Yad Elie, een

organisatie waarmee we een bijzondere samenwerking hebben. Ze bieden hulp aan zo'n 500 kinderen op Joodse en Arabische scholen in Jeruzalem, de stad die het hardst wordt getroffen door de armoedeproblematiek. Yad Elie is present op twaalf verschillende scholen. De meest kwetsbare leerlingen krijgen daar een ontbijt, lunch of soms avondmaaltijd aangeboden. Immers, zonder een gevulde maag geen aandacht en concentratie in de klas. Naast deze reguliere hulp konden we dankzij betrokkenheid van kerken en personen in Nederland nog extra projecten van Yad Elie ondersteunen.

- De *organisatie van workshops* voor scholen die participeren in het voedselprogramma van Yad Elie. Het doel van deze workshops is het voorbereiden en begeleiden van scholen om zelf mogelijkheden te vinden om leerlingen een gezonde maaltijd te bieden. Krachtig in deze manier van werken is de ontmoeting die plaatsvindt tussen Joodse en Arabische leerkrachten en ouders. Over culturele grenzen en ondanks politieke gevoeligheden adviseren ze elkaar in de zorg voor kwetsbare leerlingen.

- De *inrichting van een keukenproject* op een religieuze Joodse basisschool in Jeruzalem. Yad Elie stimuleert scholen – indien mogelijk – om een keukenproject te starten. Leerlingen worden dan getraind in het bereiden van een gezonde maaltijd met beperkte (financiële) middelen. Dit vergroot het zelfbewustzijn van en de gemeenschapsvorming bij kinderen. Een groot deel van de leerlingen van deze school zijn nakomelingen van



Voorbeelden van fondsenwerving



Yad Elie biedt hulp aan zo'n 500 kinderen op Joodse en Arabische scholen in Jeruzalem

We laten
ons graag
uitnodigen
voor een
presentatie

*Kinderen die
deelnemen aan het
keukenproject*

Koerdische, Russische en Ethiopische immigranten. Het verschil tussen de levensstandaard van deze groep kinderen en de andere leerlingen is groot. Na schooltijd wordt er extra geïnvesteerd in deze kwetsbare groep, onder andere door kooklessen.

- *De uitbreiding van het keukenproject* op een Arabische meisjesschool in Oost-Jeruzalem. Op deze school zitten 1400 meisjes, van wie een deel afkomstig is uit sociaal en economisch zwakke gezinnen. Een aantal jaren geleden werd het keukenproject hier voor het eerst geïntroduceerd.

Met resultaat! De leerlingen kijken uit naar de kooklessen die wekelijks gegeven worden. De inrichting van het leslokaal is keurig, maar de capaciteiten om maaltijden te bereiden, waren beperkt. Nu kunnen nog meer leerlingen profiteren van het keukenproject. En een deel van de maaltijden vindt zijn weg naar armere gezinnen in de buurt.

Steeds meer worden we uitgenodigd om ook in Nederland iets te vertellen over de armoedeproblematiek in Israël. Ouderen maar ook jongeren lieten ons weten dat ze op deze manier nog niet eerder hadden nagedacht over onze verbondenheid met Israël. Diaconaat is een opdracht om daar te zijn waar de pijn van het dagelijks leven wordt gevoeld, ook in Israël.

Hopelijk heeft dit artikel u (opnieuw) laten ontdekken dat de diaconale betrokkenheid op Israël niet alleen noodzakelijk, maar ook betekenisvol is. Als Centrum voor Israëlstudies denken we samen met Deputaten Diaconaat na hoe we de projecten in Israël voor het voetlicht kunnen brengen van gemeenten. We laten ons graag uitnodigen voor een presentatie. Voor meer informatie: www.centrumvoorisraelstudies.nl



Commissie van redactie

drs. C.J. van den Boogert
drs. R. Jansen
ds. D.J.K.G. Ruiter

Eindredacteur

drs. C.J. van den Boogert
Graspieper 8
8081 ZR Elburg
tel.: (0525) 69 02 22
e-mail:
keesvandenboogert@kpnmail.nl

Website

www.kerkenisrael.nl

Contact

e-mailadres info@kerkenisrael.nl

Administratieadres

Landelijk kerkelijk bureau
van de Chr. Geref. Kerken
Ghandistraat 2
3902 KD Veenendaal
Postbus 334
3900 AH Veenendaal
tel. (0318) 58 23 50
fax (0318) 58 23 51
e-mail: lk@cgk.nl

Penningmeester

H. van Braak
Prins Willem-Alexanderpark 133
3905 CD Veenendaal
tel.: (0318) 51 54 27
e-mail:
penningmeester@kerkenisrael.nl
Bankrekeningnummer 365271,
t.n.v. Dep. Kerk & Israël Chr. Geref.
Kerken te Veenendaal

Voor legaten en schenkingen kunt u contact opnemen met de penningmeester; hij geeft ook graag informatie over diverse aan te bevelen projecten.